

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים
יחידת לימוד בסיסית

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון	—	סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר)	—	(1×25)	—	25 נקודות
פרק שני	—	נובלות של עגנון ודרמה	—	(1×35)	—	35 נקודות
פרק שלישי	—	שירה (פיוט, שירת ביאליק, השירה העברית)	—	(2×20)	—	40 נקודות
		במאה ה־20		סה"כ	—	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.

ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של

היצירות שנלמדו בכיתה.

(2) אין לחזור ולהדגים בתשובות שונות על פי אותה יצירה.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).

רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

ה ש א ל ו ת

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר) (25 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 1-3.

1. מעשה חכמים

קרא את מעשה החכמים "רבי שמעון בן אלעזר והמכוער" שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

מעשה ברבי שמעון בן אלעזר שבא ממגדל גדר מבית רבו,
והיה רכוב על החמור ומטיל על שפת הים,
והיה שמח שמחה גדולה שלמד תורה הרבה.
נודמן לו אדם אחד שהיה מכער ביותר.

אמר לו: ריקה, שמא כל בני עירך מכערין כמותך?
אמר לו: לך אמר לאמן שעשני, כמה מכער כלי זה שעשית.
בין שידע בעצמו שחטא, ירד מן החמור ונשתטח לפניו,
אמר לו: נענית לך, מחל לי.

אמר לו: איני מוחל לך עד שתלך
ותאמר לאמן שעשני: כמה מכער כלי שעשית.
והיה מטיל אחריו כחצי מיל.

בין שהגיע לעירו יצאו אנשי עירו לקראתו.
אמרו לו: שלום עליך רבי.

אמר להם: למי אתם קוראין רבי?
אמרו לו: לזה שמטיל אחריו.

אמר להם: אם זה רבי — כמותו אל ירבו בישראל.
אמרו לו: מפני מה?

אמר להם: כך עשה וכך עשה לי.
אמרו לו: אף על פי כן, מחל לו.

אמר להם: הרני מוחל לו, ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן.
מיד נכנס רבי שמעון בן אלעזר לבית המדרש
ודרש: לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז.

- א. על פי שורות 1-6 במעשה חכמים זה, הסבר מה מאפיין כל אחת מן הדמויות: רבי שמעון בן אלעזר והמכוער. בתשובתך הבא ארבעה מאפיינים (שני מאפיינים לכל דמות), והדגם אותם ממעשה החכמים. (16 נקודות)
- ב. האם על פי שורות 7-22 במעשה החכמים חל שינוי בדמויות? נמק והדגם בעזרת דוגמה אחת לכל דמות (סך הכול שתי דוגמאות). (9 נקודות).

סיפור קצר

2. "המפתח" / יצחק בשביס־זינגר

ענה על שני הסעיפים א-ב.

- א. לפניך קטע מן הסיפור "המפתח". קרא אותו, וענה על השאלה שאחריו.
- הגיעה לביתה, ובחוזן עמד השרת האירי - אויבה בנפש [...] הוא נתן בבסי מבט נדהם. "מה קרה סבתא?"
- בגמגום, סיפרה לו על מה שאירע לה. הראתה לו את ידי המפתח שלפתה בידה כל הלילה. "אימא קדושה!" קרא בקול.
- "מה אעשה?" שאלה בסי.
- "אני אפתח את דלתך".
- "אבל אין בידך מפתח שני".
- "אנו חייבים לפתוח את כל הדלתות, במקרה של דליקה".
- השרת נעלם בדירתו לדקות ספורות, אחר חזר נושא כמה כלים וצרור מפתחות מושחל בטבעת ענקית. הוא עלה במעלית עם בסי. שקית המזון עמדה עדיין על המפתן [...] השרת טרוד היה בפתיחת המנעול.
- הוא שאל, "מה הפתקאות הללו?"
- בסי לא השיבה.
- "מדוע לא באת וסיפרת לי מה אירע? לשוטט כך כל הלילה בחוץ בגילך - אל אלוהים!".

- הסבר כיצד בא לידי ביטוי בקטע זה הפער בין תפיסת המציאות של בסי ובין המציאות החיצונית הנגלית לה. (11 נקודות)
- ב. הבא מן הסיפור שתי דוגמאות נוספות לפער בין תפיסת המציאות של בסי ובין המציאות החיצונית, והסבר כל דוגמה. (14 נקודות)

3. סיפור עברי קצר

תאר את הסביבה החברתית שבה מתרחשת העלילה של סיפור קצר עברי שלמדת, והסבר את התרומה של סביבה זו להבנת משמעות הסיפור.

/המשך בעמוד 5/

פרק שני – נובלות של עגנון ודרמה (35 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 4-9.

נובלות של עגנון

4. "תהלה"

לפניך אמצעים לאפיון עקיף של דמויות ביצירות רבות:

— השם של הדמות

— המראה החיצוני של הדמות

— הסביבה שהיא חיה בה

— הפעולות שלה

הסבר והדגם כיצד האמצעים האלה תורמים לאפיון דמותה של תהילה.

5. "והיה העקוב למישור"

ענה על שני הסעיפים א-ב.

יציאה ושיבה הן מוטיבים מרכזיים בנובלה "והיה העקוב למישור".

א. תאר את יציאתו של מנשה חיים משני מקומות שעזב, והסבר מה אפשר ללמוד מכך על דמותו.

(20 נקודות)

ב. תאר את שיבתו של מנשה חיים לעירו, והסבר אם היא מלמדת על שינוי באופיו.

נמק והדגם את דבריך. (15 נקודות)

דרמה

6. "ילדי הצל" / בן-ציון תומר

א. כאשר יורם שואל את זיגמונט מי הוא, זיגמונט עונה לו:

"אני? בעל חוב, בעל תשובה שאין לו בפני מי לשוב."

הסבר מדוע זיגמונט מכנה את עצמו "בעל חוב" ו"בעל תשובה". (15 נקודות)

ב. ציין שני כינויים נוספים במחזה שזיגמונט מכנה את עצמו בהם, והסבר מדוע הוא בוחר

בכינויים אלה. (20 נקודות)

7. "אנטיגונה" / סופוקלס

- א. תאר את שני הדיאלוגים בין אנטיגונה לאיסמנה. מה אפשר ללמוד מן הדיאלוגים האלה על אופיין של הדמויות? הסבר את דבריך. (20 נקודות)
- ב. הסבר כיצד באות לידי ביטוי תכונות אופי אלה בהמשך עלילת המחזה. (15 נקודות)

8. "בית בובות" / הנריק איבסן

- בעת שיחה עם כריסטינה לינדה אומרת נורה: "אנחנו ממש מאושרים!" ואילו לראנק היא אומרת: "יש לי חשק אדיר לומר: לכל השדים והרוחות!".
- הסבר והדגם כיצד דברים אלה מבטאים את המורכבות בחייה של נורה.

9. "אויב העם" / הנריק איבסן

- הגילוי של ד"ר שטוקמן על אודות המרחצאות מאלץ אותו לבחון שוב את תפיסת עולמו ואת קשריו עם הסובבים אותו.
- הסבר והדגם קביעה זו על פי עלילת המחזה ועל פי שתיים ממערכות היחסים של ד"ר שטוקמן.

פרק שלישי — שירה (פיוט, שירת ביאליק, השירה העברית במאה ה־20) (40 נקודות)

שים לב! מפרק זה (שאלות 10-15), עליך לענות על שתי שאלות:
 על שאלה אחת מהפיוט או משירת ביאליק (שאלות 10-12), ועל שאלה אחת מהשירה העברית במאה ה־20 (שאלות 13-15).
 (לכל שאלה — 20 נקודות; סך הכול — 40 נקודות)

פיוט ושירת ביאליק

ענה על אחת מהשאלות 10-12.

פיוט

10. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

שְׁלוֹם לְךָ דּוֹדִי / ר' שלמה אבן־גבירול

שְׁלוֹם לְךָ דּוֹדִי הַצֵּחַ וְהַאֲדָמוֹן / שְׁלוֹם לְךָ מֵאֵת רִקְהָ כְּמוֹ רִמּוֹן
 לִקְרֹאת אַחֲוֹתֶיךָ רוֹיֵץ צָא נָא לְהוֹשִׁיעָהּ / וְצִלַּח כָּכֶן יִשְׂי רַבַּת בְּנֵי עֲמוֹן
 מֶה לְךָ יִפְהַפֶּיָה כִּי תַעֲוֹרְרִי אֶהְבָּהּ / וְתַצְלִצְלִי קוֹלֶךָ כְּמַעִיל בְּקוֹל פִּעְמוֹן
 הָעֵת אֲשֶׁר תַּחֲפֹץ אֶהְבָּהּ אַחִישְׁנָהּ / עֲתָה וְעַלֶיךָ אֶרֶד כְּטַל חֶרְמוֹן

בחר בשלושה מן הדימויים בשיר, והסבר את התרומה שלהם להבנת מערכת היחסים המתוארת בו.

/המשך בעמוד 8/

11. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

מעוז צור ישועתי / מרדכי

מחרוזת 1	מעוז צור ישועתי תכון בית תפילתי לעת תבין מטבח	לך נאה לשבח ושם תודה נזבח. מצר המנבח.
	אז אגמור בשיר מזמור חנכת המנבח:	
מחרוזת 2	רעות שבעה נפשי חיי מררו בקשי ובידו הגדולה	בגון כחי כלה בשעבוד מלכות עגלה הוציא את הסגלה
	חיל פרעה וכל זרעו ירדו כאבן במצולה:	
מחרוזת 3	דביר קדשו הביאני ובא נוגש והגלני ויין רעל מסכתי	וגם שם לא שקטתי כי זרים עבדתי כמעט שעבדתי
	קח בבל זרבבל לקח שבעים נושעתי:	
מחרוזת 4	פרות קומת ברש בקש ונהיתה לו למוקש ראש ימיני נשאת	אגני בן המדתא וגאנתו נשבתה ואויב שמו מחית
	רב בניו וקניניו על העץ תלית:	
מחרוזת 5	יננים נקבצו עלי ופרצו חומות מגדלי ומנותר קנקנים	אזי בימי חשמנים וטמאו כל השמנים נעשה נס לשושנים
	בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים:	
מחרוזת 6	חשוף זרוע קדשך נקם נקמת עבדיך כי ארכה השעה	וקרב קח הישועה מאמה הרשעה ואין קח לזאת הרעה
	דחה אדמון בצל צלמון הקם רועים שבעה	

בפיוט "מעוז צור ישועתי" נזכרים אויבים של עם ישראל.

א. פרש את המחרוזת הראשונה ואת המחרוזת האחרונה בפיוט, והסבר את הדומה בהן.
(10 נקודות)

ב. הסבר את הקשר בין תיאור האויבים של עם ישראל בעבר ובין הרעיון המרכזי בפיוט.
(10 נקודות)

שירת ביאליק

12. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

צַנַח לוֹ זִלְזַל / חיים נחמן ביאליק

צַנַח לוֹ זִלְזַל עַל-גֶּדֶר וַיָּנֶם –
כֹּה יָשָׁן אֲנֹכִי:
נָשַׁל הַפָּרִי – וַמָּה-לִּי וּלְגִזְעִי.
וַמָּה-לִּי וּלְשׁוֹכִי?

נָשַׁל הַפָּרִי, הַפָּרַח כִּבֵּר נִשְׁכָּח –
שָׁרְדוּ הָעָלִים –
יָרְגוּ יוֹם אֶחָד הַסַּעַר – וַנִּפְּלוּ
אֶרְצָה חֲלָלִים.

אַחֵר – וַנִּמְשְׁכוּ לִילּוֹת הַזֹּעָה,
לֹא מְנוּחָה וּשְׁנָת לִי,
בָּדַד אֶתְחַבֵּט בְּאֶפֶל וְאֶרְצִץ
רֹאשִׁי אֶל-כֶּתֶלִי.

וְשׁוֹב יִפְרַח אֲבִיב, וְאֲנֹכִי לְבָדִי
עַל-גִּזְעִי אֶתְלָה –
שָׁרְבִיט קָרַח, לֹא צִיץ לוֹ וּפְרַח,
לֹא-פָרִי וְלֹא-עָלָה.

בשיר זה באה לידי ביטוי חוויה של תלישות וייאוש.

בחר בשתיים מדרכי העיצוב בשיר, והסבר את תרומתן לביטוי חוויה זו.

השירה העברית במאה ה־20

ענה על אחת מהשאלות 13-15.

13. אדם מול בוראו

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

גְּדוֹל גְּבוּר וְנוֹרָא, אִמְרָתִי / רבקה מרים

גְּדוֹל גְּבוּר וְנוֹרָא, אִמְרָתִי. וְשׁוּב אִמְרָתִי, גְּדוֹל גְּבוּר וְנוֹרָא.
 לְמָה שִׁקְרָה בְּעֶבֶר כְּוֹנֵתִי. גַּם לְמָה שִׁטְרָם אָרַע.
 וְאַבּוֹתֵי שְׁחִיִּים וּמָתִים, וּלְדֵי שְׁנוּלְדוֹ וְעוֹד לֹא
 כָּל אֶחָד מֵהֶם, בְּקוֹלִי הַמְדַּבֵּר נָתַן אֶת קוֹלוֹ.
 לֹא יִדְעָתִי אִם הִדְבָּרִים שֶׁבִּפִּי
 קִבְּלָהּ הֵם, אוֹ שֶׁאֵילָה, בְּקֶשֶׁה וּתְחִנָּה
 אִם שִׁיר שֶׁל הֵלֶל וְתוֹדָה בּוֹקֵעַ מִמֶּנִּי, אוֹ נְהִי שֶׁל קִינָה
 לֹא יִדְעָתִי, אִם אוֹתָהּ נּוֹצְתִיּוֹת שׁוֹפְרָפָה עַל כַּחֲפִי
 הִיא חֲבוּק שֶׁל קֶרֶבָה
 אוֹ שְׂרִטָּה, צְרִיכָה מְעַנָּה, הַמְרַמֶּזֶת, כְּגֵדָם כָּנָף, עַל הַסִּתְלָקוֹת הַשְּׂכִינָה –
 אֵךְ הֵייתִי שָׂבָה וְאוֹמֶרֶת
 שׁוּב
 וְשׁוּב וְשׁוּב
 גְּדוֹל גְּבוּר וְנוֹרָא –
 חוֹזֶרֶת הֵייתִי וְאוֹמֶרֶת, חוֹזֶרֶת וְשׁוֹנָה.

א. בחר בשלושה מן הניגודים בשיר, והסבר כיצד הם מבטאים את העולם הפנימי של הדוברת.

(12 נקודות)

ב. תאר את הקשר בין האדם לאלוקים בשיר נוסף שלמדת בנושא "אדם מול בוראו".

(8 נקודות)

14. במשפחה

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

והילד איננו / יהודה עמיחי

בְּנִי, אֶתָּה שׁוֹב מִדָּאִיג אוֹתִי.
מִזְמָן לְזִמְן אֶתָּה מִדָּאִיג אוֹתִי
בְּקִבְעוֹת שֶׁהִיָּתָה צְרִיכָה לְהַרְגִיעַ אוֹתִי.

אֲנִי זֹכֵר שְׁפָעַם, כְּשֶׁהִיָּת קָטָן,
רָאִינוּ יַחַד שְׂרָפָה בְּמִלּוֹן גָּדוֹל.
הָאֵשׁ וְהַמִּים וְהָעֵשָׁן,
הִלָּלוֹת וְהַצֵּעָקוֹת וְהָאוֹרוֹת הַמְהַבְהִיבִים בְּטֶרֶף,
כָּל אֱלֹהִים חֲסָכוּ לִי הֶרְבֵּה דְבוּרִים
עַל מָה הֵם הַחַיִּים. וְעַמְדָנוּ בְּדַמָּמָה.

אֲנִי שׁוֹאֵל אֶת עֲצָמֵי אִיפָה הַחֲבִיא אָבִי
אֶת הַפֶּחַד שֶׁלּוֹ, אוֹלֵי בְּאֶרֶץ סָגוּר
אוּ בְּמָקוֹם אַחֵר מִחוּץ לְהֶשֶׁג יְדֵי הַיְלָדִים
אוֹלֵי עֵמֶק בְּלָבוֹ.

אֲבָל עַכְשָׁו אֶתָּה שׁוֹב מִדָּאִיג אוֹתִי.
אֲנִי מַחְפֵּשׁ אוֹתָךְ תָּמִיד,
הַפֶּעַם בֵּין עֶרְפְּלֵי הַגָּלִיל הָעֲלִיוֹן,
אֲנִי אָבָא עֶרְפֵּל.
וְהַיְלָד אֵינְנוּ, כִּי הוּא כָּבֵד מִבְּגָר.

א. הסבר את המשמעות של כותרת השיר בהקשר של השיר כולו. (12 נקודות)

ב. בחר בשיר נוסף שלמדת בנושא "במשפחה", והסבר את התרומה של כותרת השיר להבנתו.

(8 נקודות).

15. שירים בצל השואה

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

שם, אִמְרָתִי / טוביה ריבנר

יָצָאתִי מִבֵּיתִי הָאֲרָעִי לְהִרְאוֹת לְבָנִי אֶת מְקוֹם מוֹצְאִי.
שֵׁם, אִמְרָתִי, שִׁכַּבְתִּי עַל הָאֶרֶץ
אָבֹן לְמִרְאָשׁוֹתֵי נְמוֹךְ מִן הָעֶשֶׂב
בְּעֶפֶר הָאֶרֶץ
הַכֹּל שֵׁם נִשְׁמַר.

עֲבָרְנוּ בְּהָרִים וּבְנִיעֵרוֹת וּבְעָרִים שֶׁהָיוּ
מְעָרוֹת וְהַמִּים נָקוּ בְּדֶרֶךְ וְהַכְּבִישִׁים הָיוּ רָעִים.
הַמְכוֹנִית דִּלְגָה עַל הַבּוֹרוֹת

מָה הָאֲוִיר הַמְתוֹק הַזֶּה? שׁוֹאֲלִים בָּנִי.
מָה הַטִּיחַ הַנוֹפֵל מִהַקִּירוֹת.

אֵין דָּבָר, הַגִּידָה הַיְשִׁישָׁה בַּחֲלוֹן.
כָּאֵן גַּם הָעֵתִיד עָבַר. וְסָגְרָה אֶת עֵינֶיהָ הַיְכָשׁוֹת
כְּעוֹף הָעוֹלָה וְקוֹפֵל אֶת כְּנָפָיו וְצוֹלָל.

כָּאֵן נוֹלְדָתִי, אִמְרָתִי לְבָנִי.
הוֹרִי וְזִקְנִי נוֹלְדוּ כָּאֵן קְרוֹב.
נוֹלְדִים. כָּאֵן הָיָה בֵּית
אִמְרָתִי לְבָנִי וְהָרוּחַ עָבְרָה
בֵּינִי לְבֵין הַמַּלְאִכִּים.

יָצָאתִי לְהִרְאוֹת לְבָנִי אֶת מְקוֹם מוֹצְאִי, וּמִתִּי
נֹאכַל, שׁוֹאֲלִים בָּנִי, וְאִיפֹה
נִלְוֹן?

א. תיאורי הסביבה והנוף בשיר זה הם בעלי משמעות סמלית.

הסבר קביעה זו, והבא שלוש דוגמאות מן השיר לביסוס דבריך. (12 נקודות)

ב. בשירים רבים העוסקים בשואה מתוארים פחד ואימה.

בחר בשיר נוסף שלמדת בנושא "שירים בצל השואה", והסבר כיצד הפחד והאימה באים

לידי ביטוי בשיר. (8 נקודות)

בהצלחה!